

TOPLUM VE HUKUK İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Sami Şener

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Şener, Sami. "Toplum ve Hukuk İlişkisi", INSAMER, 02.09.2019.

Analiz

Hukukun Önemi

Hukuk, hakları güvence altına alan kurallar sistemidir. Hukuk, öncelikle hak kavramının insanın gönlünde ve aklında yer etmesi ve kabulüyle gerçekleşir; yani insanın ruhen haklar sistemini kabule hazır olması ve onu benimsemesi ile hukukun hayat bulması mümkün hâle gelir. Aksi takdirde, hukukun yazılı metinler topluluğu ve külliyatlar hâlinde bulunmuş olması yeterli değildir.

Hukuk kurumu, haklar alanı ile ilgili tüm bu anlayış, kültür, değer ve beklentiler dünyasına cevap vermeye çalışır. Hukuk adamlarının öncelikle hukuk felsefesine inanmış ve hak kavramının her şeyden üstün olduğunu kabul etmiş kimseler olması gerekir. Hukuk sisteminin işleyişi ancak böyle bir ahlak ve kültürün hukuk adamlarının benliğinde var olması ile gerçekleşebilir.

Modernleşme sürecinde; devletin giderek artan biçimde toplumsal hayatta önemli bir güce

ulaşması ve hukuk kuralları koyarak toplumsal ilişkilere müdahale etmesi, hukuk kurallarının karmaşıklaşmasında ve sistematikleşmesinde büyük rol oynamıştır. Ancak bir toplumun hukuk düzeni, sadece devlet tarafından konmuş olan yazılı hukuk kurallarından meydana gelmez. Devletin iradesi dışında oluşan genel hukuk ilkeleri ile örf ve âdet kuralları da hukuk düzeninin kapsamı içinde yer alır. Fakat bunların bağlayıcılık niteliği kazanmaları, pozitif hukuk tarafından tanınmış olmalarına bağlıdır. (Şener, 2009: 170)

Değerler, kişilerin düşünce, tutum ve davranışlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal hayatın vazgeçilmez öğelerini oluştururlar. Değerler, bir gruba ya da topluma mensup olanların uymak durumunda oldukları veya dikkate almaları beklenen genelleşmiş ahlaki inançlar olarak kavramlaştırılabilir. (Yüksel, 2016: 180-181)

Hukuku gerçekleştirecek sosyal sistem, öncelikle hak kavramını ayakta tutacak ve insanları bir

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

hesap endişesi ve mükâfatı ile yargılayacak bir otoritenin varlığı ile mümkündür. Bu otorite, tüm beşeri otoritelerin üzerinde bir otorite olması hâlinde, herkesi kendi kurallarına uydurabilir. Çünkü beşeri otoriteler; kurallara inanç ve güvenin yetersizliği sebebiyle, ancak güç ve caydırıcılık sayesinde gerçekleşebilme imkânına sahip olmaktadır. Batı’da inanç ve ahlak değerlerinin kaybolması ile ortaya çıkan pozitivist hukuk, somut bir nitelik taşımakta ve sadece iyi niyetli ve vicdanlı insanların varlığı ile işlerlik kazanabilmektedir. Dolayısıyla hukukun insan gönlünde ve fikrinde yer etmesi açısından onun bir inanç ve ahlak sistemi ile güçlendirilmesi son derece gerekli bir ihtiyaç olmaktadır. Aslında uzun insanlık tarihi, hukukun inanç ve değerler alanı ile yoğun ve güçlü ilişkisini ortaya koymaktadır.

Hukuki değerler alanı, zamansal açıdan insanlık tarihi ile eş zamanlı, köken olarak ise tüm çeşitliliğiyle her bir medeniyet havzasına aidiyeti olan derin köklere sahiptir. Bu alan herhangi bir medeniyete, kültürel havzaya, millete ya da topluluğa özgülenebilecek denli zengindir. (Kılıç, 2011: 54)

İlk insandan itibaren ilahi dinler bu otoriteyi Allah’ın otoritesi olarak sunmuştur. Fakat zaman içinde Musevilik ve Hristiyanlığın hâkim olduğu toplumlarda dinî otorite yerini seküler otoriteye bırakmış ve hukuk dinî, geleneksel özelliklerinden soyutlanarak siyasi ve idari otoritenin kuralları ile yürütülmeye başlanmıştır.

Türkiye’de Hukuk Problemi

Türkiye’de hukuk alanındaki tartışmaların varlığı, pratikte hukukun toplumsal meseleler karşısında yetersiz olması ve çözüm sağlayıcı bir sistem özelliği taşımadığı konusundaki şikâyetlere yol açması sebebiyle önemlidir. Elbette hukuk, toplumdaki hak dağılımını düzenlemesi ve suçluların cezasız kalmaması yolunda bir müeyyideler topluluğu olarak görevini yerine getirmesi gereken bir müessesedir. Dolayısıyla böyle kurumsal bir müessesenin varlığı da son derece gereklidir. Fakat hukuk; sadece toplumdan soyutlanmış

bir yapı ve “cezalandırıcı” bir kurum olarak mı varlığını sürdürecektir? Yoksa toplumun sahiplendiği ve ona manevi ve mantıki bir yer verdiği “canlı bir müessese” olarak mı geçerli olacaktır? Hukukun, formel ve hayattan uzak bir konumda bulunması, onun etkinliği açısından daha mı faydalı olmuştur? Yoksa hukuk fikri ve düşüncesinin daha kapsamlı ve içe dönük bir boyutu ile daha mı etkin görev yapılabilecektir? Bana göre, meselenin en can alıcı tarafı burasıdır; çünkü hukukun toplumsal kabul edilirliliği ve sahiplenilir hâlde bulunması, “hukukun felsefesi” olarak ele alınması gereken önemli bir konudur.

İdeolojik ve siyasi düşüncelere dayalı olarak sadece güç ve otoriteden kaynaklanan bir hukuk sistemi, hiçbir zaman bir toplumun huzurunu ve güvenliğini gerçekleştiremez. Tarihî olaylar bunu en açık şekilde göstermektedir. Hukuk, sadece devletin elinde bir yaptırım aracı hâline gelirse böyle bir hukuktan adalet ve merhamet beklemek zordur; çünkü siyasi otoritenin ruhî ve kültürel yönünü ayakta tutması zordur. Hukukun öncelikle ahlaki ve sosyal bir nitelik taşıması ve güç faktörünün sadece, hakların varlığını muhafaza edici ve haklar sistemini koruyucu bir özellik olarak var olması gerekmektedir.

Özellikle hukuk sistemlerinin çeşitli problemleri çözmek ve onları hazırlayan sebepleri ortadan kaldırmak yerine, bu tür fiilleri işleyen kişileri kovuşturup, onları çeşitli haklardan mahrum etmesi, şimdiye kadarki uygulamalar ile çok da etkin sonuçlar vermediği bilinmektedir. Burada, suç’a yönelten veya suç’u hazırlayan sosyal şartların ve psikolojik faktörlerin dikkate alınarak hukuka altyapı teşkil edecek ahlaki, medeni ve kültürel faktörlerle hukuki meselelerin bağdaştırılması, konunun temeline inmeyi sağlayabilecektir.

İnsanı ve toplumun yapısını ve karakterini tanıma noktasında ciddi bir temeli olmayan pozitif hukuk, olayların arkasından gitmekten başka önleyici bir rol oynayamamıştır. Çünkü ele aldığı malzeme ve metotlar, kendini olayın dış faktörlerini dikkate almaya şartlandırmış ve çalışma alanını bu boyutta gerçekleştirmiştir.

Elbette ki, buna da ihtiyaç vardır; fakat asıl olan insan davranışlarına yön veren değer, ortam ve bilgi-kültür gibi faktörlerin nasıl bir insan ve toplum yapısı hazırladığının bilinmesidir.

Hukuk felsefesi, aslında toplumdan kaynağını alan hak ve ahlak değerlerinin takipçisi ve savunucusu olarak sosyolojik bir temele dayanmak durumundadır. İnsan ve toplumun kültürel ve sosyal kaidelere göre yaşaması, hukuk desteğinde ve onun koruyuculuğunda

gerçekleşmelidir. Yani hukuk, kendini suç ve sapkınlıkların takibine değil; daha çok, hak ve bu haklara temel olan dinî ve ahlaki değerlerin ayakta durmasına adanmalıdır. Çünkü “doğru” değeri ve kavramı ayakta tutulamazsa “yanlış” tabiatıyla kendine yer bulacaktır. Elbette, doğruyu koruma ve ayakta tutmanın yanı sıra, doğruya aykırı şekilde gerçekleşen suç ve cürümlerin de takibi, birlikte gerçekleşmek durumundadır.

Kaynaklar

Kılıç, Muharrem. (2011). Doğal Hukuksal Bir Analiz, Yetkin Yayıncılık, Ankara.

Şener, Sami. (2018). Sosyoloji, Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım, Strateji Yayınları, İstanbul.

Yüksel, Mehmet. (2016). “Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik İlişisine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 57-1.